

НАУКОВА ХРОНІКА

Про XII Всеукраїнський соціолінгвістичний семінар: мова, політика, суспільна думка, пропаганда, ідентичність, національна безпека. Львів, 9 червня 2015 р.

Конференція відбулася на філологічному факультеті Львівського національного університету імені Івана Франка. Учасники – науковці з різних університетів України та академічних інституцій. У доповідях, які прозвучали на пленарному засіданні та секціях, розкрито нові напрями аналізу взаємодії мови та суспільства. Див. тематику пленарного засідання: *“Мова як інструмент безпеки “м’якої сили”*” (доктор Лада Рослицька, директор стратегічної комунікації українського інформаційного телеканалу “UkraineToday”); *“Слова мають значення: матеріальні наслідки дискурсів безпеки щодо України”* (доктор Джаап де Вілде, професор міжнародного права і міжнародних відносин університету Гронінгена, Королівство Нідерландів); (Бен Німо, прес-секретар Відділу громадської дипломатії, аналітик НАТО); *“Програма спеціалізації із соціолінгвістики “Політична комунікація”: мета, завдання, очікувані результати”* (проф. Галина Мацюк, кафедра загального мовознавства); *“Об’єктивні та суб’єктивні критерії оцінювання білінгвізму: вплив територіального чинника”* (проф. Світлана Соколова, Інститут української мови НАН України).

Учасники конференції працювали в секціях: *“Розвиток теорії соціолінгвістики. Зв’язок соціолінгвістики з іншими науками”*, *“Політична комунікація: теорія, методи, категорійна база аналізу”*, *“Мова, політика, пропаганда”*, *“Мовна політика і мовна ситуація в Україні: історія та сьогодення”*, *“Соціальна диференція мови”*, *“Соціальні аспекти тексту і комунікації”*. Науковці обговорили питання: методи аналізу в соціолінгвістиці, терміни соціолінгвістики, суспільно-політичний термін, громадянське суспільство як новий учасник політичної комунікації, критерії виокремлення прецедентних імен у текстах промов політичних лідерів, конструювання національної ідентичності, жанри політичної комунікації та ін. Див. тематику доповідей: *“Про потребу дослідження мови пропаганди з перспективи сучасної лінгвістики”* (Романюк Світлана, Варшава); *“Контрпропагандистські стратегії й тактики в дискурсі радянської преси 1941–1945 рр.: мовний і прагматичний виміри”* (Коротич Катерина, Харків), *“Медійні стратегії пропаганди та інформаційного впливу: соціолінгвістичні та психолінгвістичні аспекти”* (Галас Анна, Львів); *“Маніпулятивний дискурс російських ЗМІ про Україну: теорія, методи аналізу”* (Трумко Оксана, Київ), *“Маніпулятивний потенціал мовних засобів у дискурсі ЗМІ”* (Руда Олена, Київ); *“Етномовна самоідентифікація на українсько-російському пограниччі”* (Брага Ірина, Суми); *“Перемикання кодів у спонтанному мовленні київської молоді”* (Цар Іванна, Київ); *“Гендерна диференціація у лексичі сербської мови”* (Девлиш Дарія, Львів); *“Фахова мова права – її різновиди та ознаки”* (Єж Магдалена, Варшава); *“Етнічні упередження: стратегія і техніки агресії”* (Процак Любова, Львів) та ін.

На конференції працювали студентські дискусійні групи, на кожній з яких учасники обговорювали питання, пов’язані із мовою, політикою, ідентичністю, національною безпекою: *“Інформаційна війна та національна безпека”*, *“Теорія і методи вивчення пропаганди”*, *“Теорія і методи аналізу політичного дискурсу”*, *“Тематичні групи “війна”, “влада”, “терорист” у дискурсі українських та російських ЗМІ”* та ін. Наприклад, у

дискусійній групі “Мовна політика пострадянських країн і питання національної безпеки” студенти аналізували питання: 1. Мовна політика і мовна ситуація: міждисциплінарний підхід до аналізу питань. 2. Досвід здійснення мовної політики в пострадянських державах: визначення статусу національних та російської мови в конституціях та в мовних законах. 3. Нові категорії для аналізу: “національна безпека”, “російськомовний співвітчизник”. 4. Міжнародне і національне законодавство про мови в Україні. 5. Мовна політика і мовна ситуація в Україні: динаміка змін за 2013–2015 рр. Які очікування в суспільстві?

Учасники конференції прийняли ухвалу, в якій підкреслили потребу вивчення дисциплін соціолінгвістичного циклу на філологічних факультетах університетах України.

канд. філол. наук, доц. Адріана Чучвара,
аспірантка кафедри загального мовознавства
Мар’яна Салецька

Про Міжнародну соціолінгвістичну конференцію “Соціолінгвістичне знання як засіб формування нової культури безпеки: Україна і світ”. Львів, 15–16 грудня 2016 р.

Конференція відбулася на філологічному факультеті Львівського національного університету імені Івана Франка. Учасники: науковці із 5 зарубіжних країн, з 9 університетів і 2-х науково-дослідних установ України (61 доповідач). Закордонні учасники: Марк Леті (Великобританія), д-р Лада Рослицька (Канада), д-р Сюзан Грасман (Швейцарія), д-р Юлія Дзябко (Японія), д-р Світлана Романюк (Польща). Науковці з університетів України, зокрема Львова, Києва, Кропивницького, Сум, Тернополя, Хмельницького, Харкова, Херсона, Миколаєва, а також з Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України та Інституту української мови НАН України. Всього під час конференції прослухано 57 доповідей. Крім секцій науковців, працювали і студентські дискусійні групи, у роботі яких брали участь студенти із філологічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка та з інших вишів: Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, Херсонського державного університету, Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, Хмельницького національного університету, Ужгородського національного університету.

Перше пленарне засідання 15 грудня 2016 р. присвячено розкриттю змін у предметному полі соціолінгвістики, зокрема висвітленню нової проблеми “стратегічна комунікація” в контексті міждисциплінарного підходу. Прозвучали доповіді: “Розбудова системи стратегічних комунікацій в Україні” (Наталія Немилівська, Директор Центру інформації та документації НАТО в Україні, Київ); “Стратегічна комунікація та безпека” (Марк Леті, спеціаліст із стратегічних комунікацій НАТО, Великобританія); “Образ України в західних ЗМІ” (д-р Лада Рослицька, консультант із стратегічних комунікацій DCAF, Канада); “Національна безпека та її інформаційна складова. Контент як інструментарій гібридно-месіанських агресій” (доц. Валерій Король, доц. Григорій Любовець, Лінгвістичний науково-дослідний центр Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка); “Мова і групові ідентичність у дитини” (д-р Сюзан Грасман, Швейцарія).

15 грудня працювали дві секції “Мова, комунікація, українське суспільство: формування нової культури безпеки”, які об’єднали доповідачів із різних університетів. Учасники обговорювали проблеми: мова та ідентичність, роль державної мови як інструменту національної безпеки, питання пропаганди, формування лінгвістичного ландшафту в незалежній Україні, ознаки радянського політичного дискурсу, дискурс політичного лідера та ін. Див., для прикладу, теми доповідей: “*Мовна самоідентифікація українців як чинник національної безпеки*” (Руда Олена, Інститут української мови НАН України); “*Лінгвальне відображення оцінного ставлення до опонента в контексті воєнної пропаганди (на матеріалі дискурсу українських та російських ЗМІ 2014–2016 рр.)*” (Кирилюк Ольга, Кропивницький); “*Про природу двоїстої етномовної ідентичності на Пограниччі: досвід Сумщини*” (Брага Ірина, Суми); “*Політична комунікація і суспільні цінності як чинник національної безпеки (на матеріалі дискурсу міжособистісної комунікації жителів Херсонщини)*” (Демченко Володимир, Херсон) та ін.

Проблематика згаданих секцій узгоджувалася із тематикою секцій “Мова, політика, комунікація: взаємовпливи в різних культурах”, “Комунікація в суспільстві: міждисциплінарні аспекти дослідження”, а також із пленарним засіданням 16 грудня. Проблеми, які обговорювали доповідачі: взаємодія мови, політики, ідентичності та культури національної пам’яті; соціальний статус і стратегії комунікації; мовна особистість політичного лідера; роль фразеологізмів у політичному дискурсі та ін. Див. назви доповідей: “*Алгоритм аналізу сугестогенних текстів (на матеріалі китайських політичних ЗМІ)*” (Нечипоренко Богдан, Київ); “*Політична коректність як лінгвопрагматична стратегія (на матеріалі японської мови)*” (Комісаров Костянтин, Київ); “*Мовлення болгарських політиків і досвід вивчення політичної комунікації в контексті культури мови*” (Албул Ольга, Львів), “*Мова та ідеологія: маркери в текстах шкільних підручників (на матеріалі українських та англійських видань)*” (Олійник Ірина, Тернопіль); “*Політичне інтерв’ю: комунікативні невдачі в українській та німецькій мовах*” (Дяків Христина, Львів); “*Мовно-інформаційний простір етномовних спільнот в Україні*” (Михальчук Оксана, Київ), “*Термінологічне поле політична комунікація: навколоядерна зона та периферія (на матеріалі української, польської та англійської мов)*” (Бутковська Оксана, Львів), “*Мітингова промова крізь призму опозиції “свій – чужий” : контент-аналіз виступів політиків під час Євромайдану 2013–2014 рр.*” (Чучвара Адріана, Львів) та ін.

На пленарному засіданні, завдання якого полягало в обґрунтуванні взаємодії понять “мова”, “комунікація”, “політика”, “національна безпека” як підґрунтя для дослідження питань стратегічної комунікації в соціолінгвістиці, доповіді виголосили: проф. Васильєва Людмила “*Вплив суспільно-політичних змін на мовні зрушення південнослов’янського регіону*” (кафедра слов’янознавства Львівського національного університету імені Івана Франка); проф. Мацюк Галина “*Стратегічний наратив мова – національна ідентичність: конструювання в дискурсі про мовну політику пострадянських країн*” (кафедра загального мовознавства Львівського національного університету імені Івана Франка); проф. Соколова Світлана “*Координація досліджень територіальних особливостей функціонування української мови як державної*” (Інститут української мови НАН України); канд. філол. наук Ажнюк Леся “*Лінгвістична діагностика заклику у справах про посягання на територіальну цілісність і національну безпеку*” (Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України).

На конференції працювали чотири студентські дискусійні групи. Наприклад, у групах “Мова, політика і комунікація в українському суспільстві: жанрові, лексико-

стилістичні та соціокогнітивні показники” та “Мова, громадська думка і пропаганда: взаємодія в умовах української дійсності” студенти шукали відповіді на такі запитання: “У чому полягає зв’язок політичної комунікації та національної безпеки?”, “Мова, суспільна думка, пропаганда і ЗМІ: чому існує зв’язок цих понять із інформаційною безпекою держави?”. Модераторами були д-р Лада Рослицька та проф. Галина Мацюк.

Учасники третьої і четвертої дискусійних груп: “Мова та ідентичність: історія, сучасність”, “Мова і політичні актори: взаємодія в інтернет-комунікації” – шукали відповідь на такі запитання: “Чому взаємодія мови та ідентичності є чинником національної безпеки?”, “У чому полягає зв’язок понять мова, соціальні медіа, інформаційна безпека?”. Модерували канд. філол. наук, доц. Адріана Чучвара, канд. філол. наук, асист. Оксана Бутковська.

Звіти керівників чотирьох секцій науковців і чотирьох дискусійних груп студентів стали підставою для вироблення Ухвали Міжнародної соціолінгвістичної конференції “Соціолінгвістичне знання як засіб формування нової культури безпеки: Україна і світ”.

канд. філол. наук, доц. Адріана Чучвара,
канд. філол. наук, асист. Оксана Бутковська

Romaniuk Svitlana. Ukraiński dyskurs polityczny w latach 2010–2014. Analiza lingwistyczna. – Warszawa – Iwano–Frankiówsk, 2016. – 357 s.

Вивчення мови політики – одне із актуальних питань сучасного мовознавства. Варшавська дослідниця С. Романюк зосереджує увагу на мовленні представників соціогрупи “українські політики” як адресантів та адресатів комунікації. Авторка робить спробу пізнати ознаки українського політичного дискурсу в порівнянні з польським. Мета монографії – дослідити характерні ознаки українського політичного дискурсу та розкрити мовну культуру українських політиків. Важливо відзначити, що для досягнення об’єктивних результатів аналізу за джерельну базу послужили лише автентичні тексти, тобто висловлювання політиків, не опрацьовані спічрайтерами та журналістами, зокрема стенограми засідань Верховної ради України, публічні виступи політичних діячів різного рангу, їхні коментарі, звіти під час засідань, круглих столів, нарад, процитовані ЗМІ в оригінальній версії.

В основу дослідження покладено взаємодію ідей теорії дискурсу, соціології, політології, теорії комунікації, прагматики та ін. Теоретичне підґрунтя дозволило авторці монографії проаналізувати мовні засоби, використані з метою персвазивного чи маніпулятивного впливу адресантів на адресатів. Дослідниця розкрила комунікативні стратегії, спрямовані на приниження опонента, переконання в своїй правоті емоційним, негречним способом, що не відповідає чинним правилам риторики.

Зміст монографії розкрито у трьох розділах: Współczesne badania nad dyskursem (с. 27–78), Ukraiński dyskurs polityczny: cechy charakterystyczne (с. 79–120), Analiza lingwistyczna Ukraińskiego dyskursu politycznego (с. 121–301). Мету, матеріал та методи аналізу окреслено у вступних заувагах. Авторка трактує дискурс як комунікативне явище, у якому можна виокремити два базові виміри – синтаксичний і семантичний, або ж формальний і значеннєвий (с. 42–46). Це посприяло врахуванню формального (для опису політичного сленгу, соціального жаргону і суржику), риторичного (розкриття

маніпулятивних можливостей і мовних стратегій), стилістичного (виявлення емоційно забарвленої лексики, метафор) та прагматичного (для пояснення ролі іронії, натяку в політичному дискурсі) підходів для аналізу мовних практик представників соціогрупи “українські політики”. У монографії С. Романюк застосовує риторичний, когнітивний, контент-аналіз, які й забезпечили розкриття негативно забарвленої лексики, епітетів, займенників, метафор та ін. чи контексту в цілому.

Очевидно, що дослідниця неспроста обрала для аналізу висловлення політиків різних угруповань, партій та переконань за період 2010–2014 рр. Цей часовий відтинок насамперед представлений нетиповою для інших періодів мовою політичних дебатів та способами ведення політичних суперечок (партійні та державні посади у багатьох інституціях займали особи із сумнівною біографією) (с. 16).

Перший розділ “Сучасні дослідження дискурсу” містить теоретичне та методологічне обґрунтування наукових засад вивчення дискурсу, критично узагальнює наукові концепції українських (С. Форманова, В. Кулик, Г. Яворська, Г. Завражина, О. Андрейченко, Х. Дацишин, О. Руда, І. Фаріон та ін.) та зарубіжних (Teun A. VanDijk, M. Foucault, R. DeBeaugrande, D. Burton, M. Coulthard, R. Wodak, N. Fairclough та ін.) дослідників.

У другому розділі “Український політичний дискурс: характерні риси” описано способи побудови політичних висловлювань. Проаналізовано мовні засоби для вираження персвазії, маніпуляції, сугестії, критики політичних опонентів, що призводять до виникнення конфліктів. Зловживання владою в Україні 2005–2013 рр. викликало зниження рівня мовної поведінки політичних акторів. Ілюстративний матеріал містить приклади використання різних мовних стратегій з метою задоволення комунікативних інтенцій адресантів. На думку авторки, здійснений аналіз є корисним для вивчення стилю управління української політичної еліти в порівнянні з європейською моделлю функціонування суспільно-політичної організації держави, а також для протиставлення української традиції європейським стандартам управління, особливо в питаннях конфліктного мовлення.

У третьому розділі “Лінгвістичний аналіз українського політичного дискурсу” представлено результати дослідження текстів. В окремих підрозділах розглянуто мовні явища, які є основними для розуміння особливостей українського політичного дискурсу, зокрема: поєднання української та російської мов, використання суржику, кримінального жаргону, заміна офіційного стилю розмовним, незнання основ культури мови і граматики, часті повтори та еліптичні речення, що свідчить про невідповідну мовну поведінку учасників комунікації.

Монографія С. Романюк стане в нагоді широкому загалу соціолінгвістів, аспірантів і магістрантів, а також зацікавить спеціалістів у галузях політології, соціології, теорії дискурсу та ін.

канд. філол. наук, асист. Оксана Бутковська